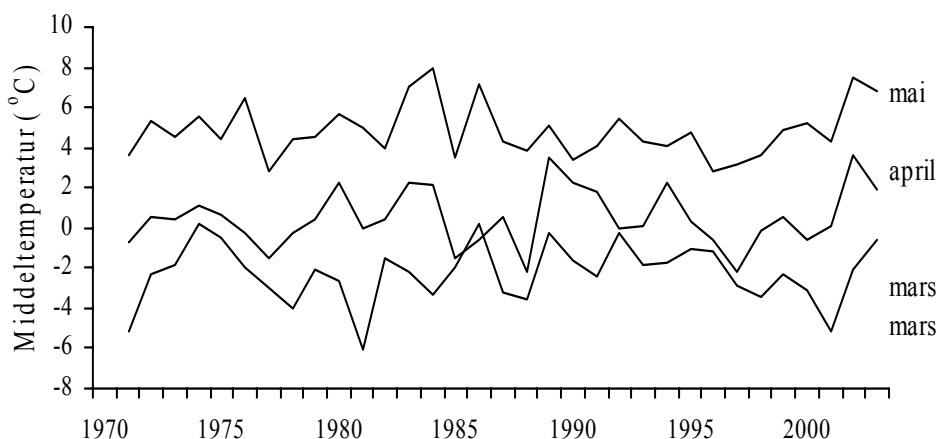

VÅRTREKKET 2003

Av Rob Barrett

Både i 2002 og 2003 var vårene blant de varmeste som er registrert siden tidlig på 1990-tallet. Middeltemperaturen i mars 2003 var $-0,6^{\circ}\text{C}$ (mot normalt $-2,7^{\circ}\text{C}$) og i april var den $1,9^{\circ}\text{C}$ (mot normalt $0,3^{\circ}\text{C}$). Ved Vervarslinga i Tromsø ble all snø borte i løpet av april, mens det vanligvis ligger 20-30 cm snø til langt ut i mai.

Som i 2002 ble løvsprekken tidlig også i 2003. Min nabo i Håkøybotn på Kvaløya noterte at rogn var grønn allerede 14. mai og at bjørkeskogen var grønn 20. mai, omtrent 10 dager tidligere enn gjennomsnittet (basert på årlige notater tilbake til 1972). Med andre ord, våren 2003 var temmelig lik våren 2002, men april og mai ble ikke fullt så varme.

Middeltemperaturen i mars, april og mai ved Vervarslinga i Tromsø viser at våren i 2002 og 2003 var blant de varmeste som er registrert siden 1970.

En sammenheng mellom trekktid og temperatur er funnet tidligere. Det er derfor ingen overraskelse at mange arter ankom Troms tidligere enn vanlig i 2003. Dette ble avdekket ved å gå gjennom innsendte vårtrekk skjemaer, observasjoner meldt inn til Tromsø Museum (jfr. <http://www.imv.uit.no/trekkfugl/index.html>), opplysninger kringkastet gjennom FugliNord mailingliste (jfr. <http://groups.yahoo.com/group/fuglinord/>) og "Førstegangsobser" funnet på <http://www.fugler.net/>.

Flere rekorder

Noen arter var til og med rekordtidlige. Blant disse kan nevnes en gravand i Tønsvika utenfor Tromsø den 17. mars, en ringdue på Karlsøy 25. mars, to sandlo og en heipiplerke på Sommarøy 23. mars og en bergirisk i Finnvika, Kvaløya 31. mars. I april ble måltrost hørt både i Straumbukta på Kvaløya og i Skibotn den 10., en toppand i Bardu og en lappspove i Tromsø den 19. og en låvesvale i Straumbukta den 24. En sivsanger ble notert i Tromsø 6. mai og tangerte rekorden fra 1993. En polarsnipe ble sett på Tisnes den 14. april (kan den ha overvintret?), og to individer ble sett der den 14. mai.

De første snøspurvvene ble sett på Rundhaug i Målselv 1. mars. Bare én gang er snøspurv registrert tidligere i fylket, og det var 27. februar 2000. Den første grågås var også svært tidlig og ble sett i Straumsbukta 16. mars. Databasen inneholder kun én tidligere registrering, den 13. mars 1978 på Sommarøy.

Her følger en oversikt over de fleste ankomstdatoene som ble notert i 2003, samt en oppdatering av tabellen for 2001 og 2002. (Jeg har nemlig mottatt flere vårtrekk skjemaer siden forrige gang oversikten ble laget.)

Tabell 1. Ankomstdatoer (første observasjoner og hovedtrekk) for trekkfugler i Troms i årene 2001-2003. (NB. Inkludert er også et par observasjoner fra Evenes)

	2001		2002		2003	
	1. observasjon	h.trekk	1. observasjon	h.trekk	1. observasjon	h.trekk
Smålom	28.4 Tromsø		4.4 Balsfjord		13.4 Evenes	
Storlom	28.4 Tromsø		13.4 Balsfjord		1.5 Sørreisa	
Horndykker	18.4 Skånland		1.4 Tranøy		6.4 Skånland	
Grågås	7.4 Tromsø	22.4	25.3 Lavangen	15.4	16.3 Tromsø	15.4
Gravand	30.3 Balsfjord		24.3 Tromsø		17.3 Tromsø	
Krikkand*	18.4 Balsfjord	10.5	28.4 Balsfjord	5.5	30.4 Tromsø	
Brunnakke*	15.4 Tromsø	30.4	14.4 Balsfjord	1.5	9.4 Sørreisa	
Toppand	28.4 Skånland	10.5	18.4 Evenes	1.5	18.4 Evenes	
Fjellvåk*	22.4 Tromsø		19.4 Bardu		17.4 Kvæn'gen	5.5
Dvergfalk*	29.4 Tromsø		24.4 Skånland		16.4 Tromsø	
Tjeld*	16.3 Harstad	1.4	11.3 Harstad	18.3	9.3 Ibestad ¹	23.3
Sandlo*	14.4 Tromsø	1.5	2.4 Tromsø		23.3 Tromsø	
Heilo*	20.4 Tromsø	6.5	26.4 Tromsø	1.5	27.4 Tromsø	8.5
Vipe*	5.4 Balsfjord	20.4	22.3 Ibestad	2.4	23.3 Tromsø	
Steinvender	12.5 Lyngen		12.5 Tromsø		17.5 Tromsø	
Myrsnipe*	17.5 Tromsø	18.5	11.5 Tromsø	20.5	11.5 Sørreisa	
Polarsnipe	12.5 Lyngen	13.5	28.4 Balsfjord	17.5	4.5 Tromsø ²	17.5
Brushane*	9.5 Tromsø		1.5 Tromsø		4.5 Tromsø	
Rødstilk*	24.4 Tromsø	10.5	16.4 Tromsø	10.5	27.4 Tromsø	6.5
Gluttsnipe	10.5 Bardu		15.5 Skånland		7.5 Skånland	
Strandsnipe*	17.5 Lenvik	10.5	12.5 Lenvik		17.5 Lenvik	
Småspove*	20.4 Tranøy		22.4 Skånland	12.5	6.4 Tromsø	
Rugde*	27.4 Kvæfjord		11.4 Kvæfjord	25.4	11.4 Tromsø	16.4
Enkeltb'sin	28.4 Tromsø	10.5	17.4 Ibestad	30.4	18.4 Kvæfjord	1.5
Tyvjo*	1.5 Tromsø	5.5	1.5 Tromsø		11.5 Tromsø	
Hettemåse	1.4 Tromsø		29.3 Balsford		23.3 Tromsø	
Rødn'bterne*	13.5 Lenvik	20.5	16.5 Skånland	25.5	17.5 Tromsø	20.5
Gjøk*	17.5 Lyngen	30.5	13.5 Målselv	23.5	17.5 Tromsø	20.5
Ringdue	19.4 Kvæfjord	30.4	8.4 Tromsø		24.3 Karlsøy	
Sandsvale	16.5 Tromsø		20.5 Tromsø	24.5	14.5 Tromsø	
Låvesvale	5.5 Balsfjord		29.4 Skibotn		24.4 Tromsø	
Heipiplerke*	28.4 Tromsø	10.5	28.4 Tromsø		23.3 Tromsø	
Linerle*	19.4 Tromsø	25.4	9.4 Tromsø	27.4	13.4 Tromsø	28.4
Stær*	29.3 Tromsø	10.4	21.3 Tromsø	2.4	10.3 Nordreisa	26.3

Jernspurv*	28.4 Tromsø		17.4 Tromsø		21.4 Tromsø	
Sivsanger*	15.5 Balsfjord		12.5 Balsfjord		6.5 Tromsø	
Løvsanger*	1.5 Tromsø		1.5 Målselv		7.5 Lyngen	
Gransanger*	29.4 Tromsø		28.4 Tromsø ³		21.4 Harstad ⁴	
S'fl'snapper*	6.5 Lyngen		2.5 Bardu		4.5 Lyngen	
Steinskvett	17.5 Tromsø		7.5 Tromsø		12.5 Tromsø	
Rødstrupe	27.4 Tromsø		16.4 Tromsø		1.5 Tromsø	
Rødstjert	19.5 Tromsø		12.5 Tromsø		4.5 Lyngen	
Blåstrupe	7.5 Lyngen		21.4 Lenvik		17.5 Tromsø	
Gråtrost	25.4 Tromsø		10.4 Balsfjord		6.4 Harstad	
Ringtrost	28.4 Tromsø		10.4 Tromsø		1.5 Tromsø	
Rødv'trost*	18.4 Kvæfjord		10.4 Lyngen		17.4 Tromsø	
Måltrost*	30.4 Tromsø		25.4 Tromsø ⁴		10.4 Tromsø ⁵	
Bokfink	14.4 Skånland	23.4	31.3 Skånland	15.4	29.3 Skånland	21.4
Bjørkefink*	25.4 Tromsø	10.5	9.4 Tromsø ⁶	5.5	28.3 Tromsø	20.4
Bergirisk*	22.4 Tromsø	28.4	8.4 Tromsø	17.4	31.3 Tromsø	
Sivspurv*	3.5 Tromsø	13.5	29.4 Tromsø		13.5 Tromsø	
Snøspurv*	31.3 Kvæfjord	8.4	23.3 Tranøy	30.3	1.3 Målselv	25.3

¹ samt Lavangen, ² første flokk (> 50 ind.) i Sørreisa 14. mai., ³ samt Kvæfjord og Sørreisa, ⁴ samt Kvæfjord, ⁵ samt Storfjord, ⁶ samt Lyngen.

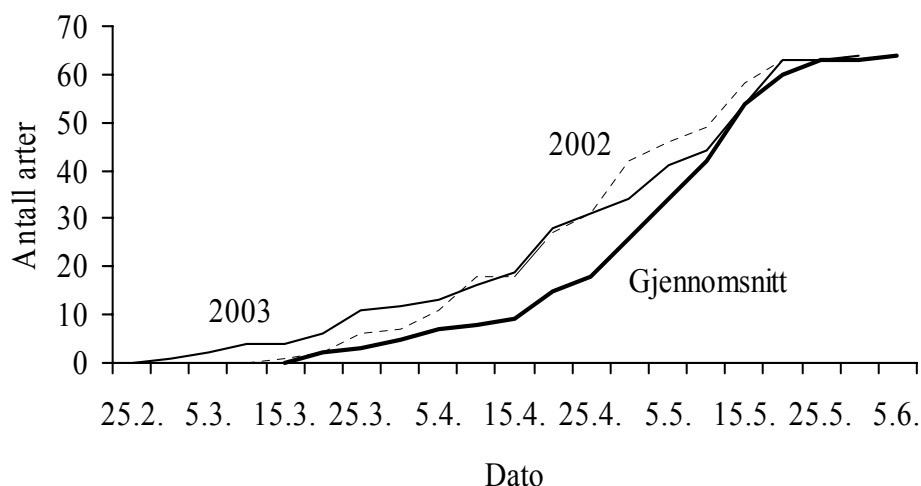

Håkøybotn, april 2002. Foto: Rob Barrett

Trekkforløp

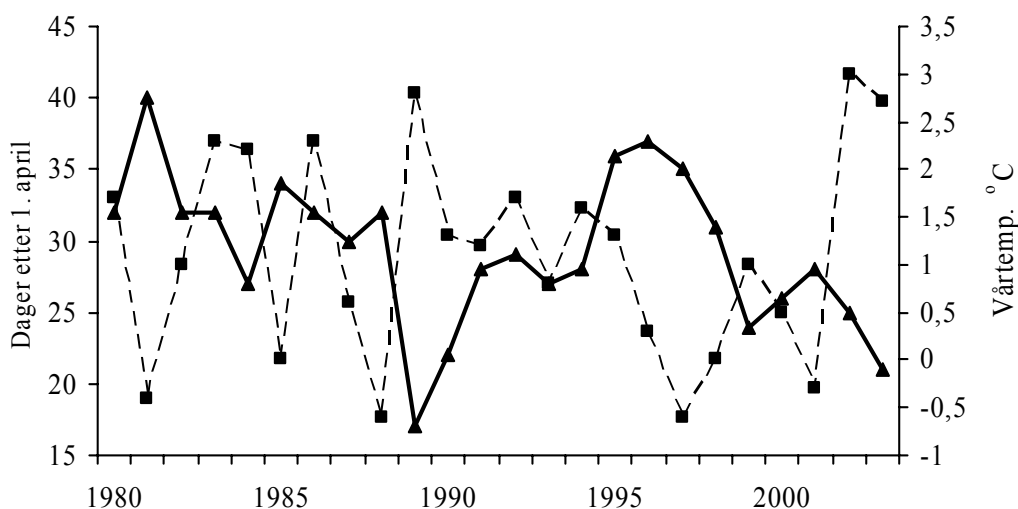
Utviklingen i vårtrekket var omtrent lik i 2002 og 2003, og begge årene ankom fuglene Troms tidligere enn vanlig. Noen små forskjeller kan man imidlertid se. Dersom vi ser på første observasjon av 64 arter, legger vi merke til at de første artene kom svært tidlig i 2003. I

slutten av mars var det nesten dobbelt så mange arter i fylket som det som er vanlig (og flere enn i 2002). Denne utviklingen fortsatte gjennom det meste av april, men de siste 20 artene kom til normal tid (og seinere enn i 2002). Forløpet i 2002 var litt annerledes. Da startet trekket i midten av mars, som normalt. I april, derimot, kom et større antall arter tidligere enn vanlig, og sett under ett kom nesten alle arter tidligere enn vanlig.

Utvikling av vårtrekket i Troms i 2003 (tynn strek) sammenlignet med 2002 (stiplede linje) og gjennomsnittet (tykk strek). Kurven viser hvordan summen av registrerte arter øker utover våren. (Totalt er 64 av artene med).

En annen måte å studere trekket på er å sammenligne gjennomsnittlig dato for førsteobservasjonene. Her er beregnet gjennomsnitt for de 31 arter som har best data (merket med * i Tabell 1) for perioden 1980-2003. I figuren ser vi at kun ett enkelt år har tidligere gjennomsnittsdato enn 2003, nemlig 1987. I denne figuren ser vi også at kurvene for temperatur for en stor del er motsatt av kurvene for gjennomsnittlig ankomstdato, noe som viser at høy temperatur gir tidligere trekk.

Gjennomsnittsdato (tykk strek) for når 31 arter (merket * i Tabell 1) ble observert første gang i Troms, sett i forhold til temperaturen i mars-mai (stiplede linje) siden 1980.

Til slutt, kan vi se på datoene for hovedtrekk. Dette er den gjennomsnittlig dagen det ble gjort mange observasjoner av arten rundt omkring i fylket (pluss/minus noen dager). Igjen (Tabell 2) ser vi at i 2003 var mange arter tidligere enn i de fleste andre år (siste ti år). Dette året var både gjøk, stær, løvsanger (med 2002), bjørkefink og snøspurv tidligere enn alle andre år.

Tabell 2. Dato for hovedtrekk for enkelte arter i Troms de siste ti årene.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tjeld	29.3	20.3	30.3	1.4	25.3	25.3	25.3	1.4	18.3	23.3
Heilo	7.5		12.5	10.5	7.5	10.5	1.5	6.5	1.5	8.5
Vipe	10.4	15.4	15.4	22.4	1.4	10.4	14.4	20.4	2.4	
Rødstilk	9.5	13.5	13.5	12.5	10.5	10.5	1.5	10.5	10.5	6.5
Rødn'terne		23.5	22.5	19.5	20.5	20.5	17.5	20.5	20.5	20.5
Gjøk		25.5	25.5	3.6	2.6	23.5	22.5	30.5	23.5	20.5
Linerle	26.4	5.5	5.5	8.5	25.4	24.4	25.4	25.4	27.4	28.4
Stær		10.4	10.4	10.4	1.4	1.4	10.4	10.4	2.4	26.3
Løvsanger		24.5	24.5	25.5	1.6	23.5	23.5	19.5	15.5	15.5
S'h'fl'snapper	8.5	17.5	12.5	18.5	12.5	21.5	16.5	17.5	12.5	13.5
Rødvingetrost	30.4	8.5	8.5	10.5	29.4	4.5	2.5	1.5	27.4	1.5
Bjørkefink	7.5	13.5	11.5	11.5	10.5	10.5	7.5	23.4	5.5	20.4
Snøspurv		5.4	3.4	15.4	5.4	1.4	5.4	8.4	30.3	25.3

Klimaendring?

Det har lenge vært en diskusjon om hvorvidt den globale oppvarmingen vil merkes i den nordnorske naturen. Vil den, f.eks. føre til at trekkfuglene ankommer landsdelen stadig tidligere og tidligere? Selv med en lang serie med "vårobservasjoner" fra medlemmer av NOF-Troms har det ikke vært mulig å påvise dette (se min artikkel i Fugl i Troms 1-2, 2002). Men nå er det like før! Når dataene fra 2001-2003 inkluderes, blir resultatet nesten statistiske signifikant. For å kunne komme fram til en sikker konklusjon, trenges data over enda flere år. Hva vil senere år vise? Vil vi kunne påvise virkninger av en klimaendring?

Både i Norge og i andre land blir man stadig mer opptatt av miljøet og virkninger av en mulig klimaendring. Takket være en imponerende innsats fra medlemmer i NOF (og delvis også andre) gjennom mange år, foreligger det en meget god dokumentasjon om fuglenes trekkvaner siden midten av 1970-tallet. For å kunne følge med på utviklingen videre er vi imidlertid avhengig av en innsats over hele fylket. Jeg håper derfor at så mange som mulig vil fortsette å delta i det som etter hvert er blitt en meget spennende, verdifull og viktig undersøkelse.

Takk

Mange takk til Frank Arnesen, Harald-Johan Elverum, Rolf Engseth, Leif Evje, Karl Frafjord, Unni og Solveig Bjerke Gamst, Emil K. Gjerde, Nils I. Grønvik, Sigurd Hansen, Bernt Igeland, Per Johnsen, Laila Martinsen, Ellen Ross, Margit Sandbakken, Vidar Tanke, Jentoft Teigland og Øystein Varpe som sendte inn skjemaer og lister for 2003. Takk også til brukerne av FugliNord mailinglista og av museets trekkfugl internettsider, og igjen til Karl Frafjord for en meget grundig språkvask av manuskriptet! De som fortsatt har observasjoner eller skjemaer for 2003 (eller tidligere) liggende oppfordres til å sende dem til meg slik at jeg kan oppdatere og rette tabellene før neste oversikt trykkes.